Huszti Péter szeméremről, kívülállásról, túlvilágról

Sztankay Ádám2017.04.30. 20:24

Ez a cikk 2 éve frissült utoljára. A benne szereplő információk a megjelenés idején pontosak voltak, de mára elavultak lehetnek.

A nemzet művésze, aki már harmincnégy évesen megkapta a Kossuth-díjat. Színészként diplomázott, de hosszú évek óta rendez is. A színészettől néhány éve visszavonult, de továbbra is dolgozik rendezőként, illetve tanít a Színház- és Filmművészeti Egyetemen, amelynek korábban rektora is volt. Több kötetet is jegyez. Legutóbbi könyvében – Srác a kakasülőn – gyerekkorát, főiskolás korszakát, a pályán töltött első éveit idézi fel. Most a könyv második részén dolgozik, ám életének tanulságos részleteit trilógiában tervezi elmesélni. Huszti Péter Sztankay Ádám interjújában arról is beszél: vannak színészek, akiknek nem áll jól az elmúlás, de a pályát attól még jobb időben abbahagyni.

Azt mondják: az idő múlásával egyre könnyebb visszaemlékezni a gyermekkor történéseire, miközben a tegnapi dolgok hamar ködbe vesznek. Ifjúságát felidéző könyve mennyiben függ össze a kora adta kondíciókkal?

Lekopogom: nincs baj a rövid távú memóriámmal. Abban nem mindig vagyok biztos, hogy a régmúlt epizódjait is pontosan vissza tudom idézni. Gergő fiam gyakran említette: keveset mesélek a gyermekkoromról. Mindig azt feleltem: azért, mert nem sokra emlékszem belőle. Aztán részben Gergő ösztönzésére fogtam bele a Srác a kakasülőn című könyvembe, és kezdtek előjönni az emlékek. Nővéremnél rákérdeztem: valóság-e mindaz, vagy csak a fantázia játéka? Ráerősített: tényleg így volt! Agykutató barátom, Vizi E. Szilveszter mondta el: az írással kinyitottam az agyamban egy addig lezárt „fájlt".

Huszti PéterFotó: Csudai Sándor - Origo

Sok minden van abban a fájlban, de lehetne még több. Ám ír arról is: édesanyja halála után jött rá, mennyi mindent nem kérdezett meg tőle az életükkel kapcsolatban.
Azt gondoltam: van még idő. Édesanyám ugyan kilencvenkilenc éves korában ment el, de még az is kevésnek bizonyult bizonyos kérdésekhez. A családunkban ugyanis mindig érzékelhető volt valami szigorú szemérmesség. Rengeteg dologról nem beszéltünk, amelyek megkönnyítették volna a felnőtté válást. Miközben édesanyámmal nagyon közel álltunk egymáshoz, és bizonyos dolgokat meg szavak nélkül is értettünk.

Sokan a maguk családjának csendjeire ismerhetnek abból, ahogy megidézi elhallgatásokra hajlamos famíliáját. Szülei „némán" lezajlott válása; a társbérlők váratlan érkezése a két gyermekét már egyedül nevelő édesanya otthonába; jogász édesapja nem túlmagyarázott pályamódosítása a zenészi hivatás felé. Hasonló, kibeszélések nélkül lezajlott váltások. Körbenézve: mintha népbetegség lenne nálunk a privát élet szigorú szemérmessége.
Saját gyerekeim esetében próbáltam megtörni a dolgot. Általában már nyitottabbak is a fiatalok, mint mi voltunk. De a Színművészeti Egyetem hallgatói között arra is látok példát, hogy vannak, akik egyáltalán nem beszélnek a szüleikkel az életükről. Mert az is igaz: nehéz a párbeszéd az előző generációk visszahúzódóbb tagjai és a pergősebb korosztályok között. Vannak szülők, akik csak annyit tudnak: a gyerekük a Színművészetire jár, de gőzük sincs róla, mit is tanulnak, kik tanítják őket. Megesik, hogy helyzetgyakorlatokból derülnek ki döbbenetes családi drámák. Néha azt érzem: talán nem is lenne szabad odanéznem, meghallanom a játékban elmesélt magánvallomásokat.

Önt anyai vagy apai oldalról érték erősebb ösztönzések a pálya irányába? Édesanyja a MÁV-nál volt köztisztviselő, és ünnepi eseménynek számított, amikor színházba,

koncertre ment a gyermekeivel. Édesapja ugyanakkor több vidéki színház zenekarának is tagja volt, mely teátrumokban ön is megfordult a vakációk alatt, és korán megérezhette a kulissza illatát.
Leginkább a Rákóczi Gimnázium legendás Bánk bán előadása volt meghatározó. Német-magyar tanárunk, Bodolay Géza – a színházrendező Bodolay édesapja – hozta össze a bemutatót. Színész akart lenni, de tanár lett, ugyanakkor az iskola önképzőköre volt az élete igazi értelme. Öt felvonásban színre vitt Bánk bánunk hosszabb volt, mint a Nemzeti Színház akkori változata. A merész vállalkozásban én játszottam a címszerepet, Tiborcot pedig maga Bodolay Géza tanúr úr, aki ezzel azt is vállalta: bukás esetén kockára teszi tekintélyét a diákok előtt, ugyanakkor marad örök céltáblája a rajta már próbák során sokat élcelődő kollégáinak. Nem lett bukás. Az élcelődőket éppen úgy lenyügöztük, mint a szurkolókat. Ez az élmény adta a legnagyobb lökést a főiskola felé. Örömeivel, kudarcaival együtt. A bemutató sikere előtt arra is volt példa, hogy egy próbaszakasz nehézségei miatt már-már feladtam a színházi álmaimat.

Huszti PéterFotó: Csudai Sándor - Origo

A főiskolára rendezőnek jelentkezett volna, ha nem fut össze a kapuban Várkonyi Zoltánnal. Emlékezett önre diákszínjátszós éveiből, és a tanintézet kapujában a színész szak felé „irányította".
Gyávaságból jelentkeztem volna rendezőnek, az még sincs annyira szem előtt. Hiába éltem meg színpadi sikereket a színjátszó körben, csak dolgozott bennem a szigorú szemérmesség. A színészettel járó külsőségekkel – például azzal, hogy az utcán felismerik, megszólítják az embert – később sem tudtam mit kezdeni. Feszélyeztek, nem volt bennük örömöm. A játékban viszont élvezetet találtam, puszta kínlódásból nem tölt el ennyi évet az ember a pályán.

Ír arról is, mennyit töprengett, fantáziált a világról a házuk mögötti porolón az a sokat olvasott kisfiú, aki egykor ön volt. Majd felidézi a főiskolai próbát, ahol Várkonyi odaszúrta önnek: „Villon, ne agyaljon!" Színészként könnyen kikapcsolta az „agyát"?
Várkonyi nem azt akarta, hogy ne gondolkodjak. Arra utalt: ne lásd magad, miközben játszol. Ne azzal foglalkozz, jó vagy-e, vagy rossz. Maradj a történetben. Igaza volt: akkor voltam a legboldogabb, amikor vitt magával a szerep.

És mi van, ha az Istennek sem viszi az embert a szerep?
Madách színházi korszakomból idéznék példát, ami a harmonikus színész-rendező kapcsolatról is elárul valamit. A Sirályt próbáltuk, Trepljov voltam, és éreztem: a figurának fizikálisan, még a járásában is sajátosnak kellene lennie. De nem jött a megoldás. A színház igazgatója, a darabot rendező Ádám Ottó sétálni hívott a városba, ami különben is szokása volt. Mindenféléről beszélt, legkevesebbet a darabról. Ám egyszer csak megállt az Erzsébet híd közepén, és elővett egy fényképet. József Attilát ábrázolta, ahogy összehúzott kabátban, fején kalappal megy az utcán, és hátrapillant arra, aki lekapta. Látszik rajta a szorongás, a félelem attól, milyennek látják, mit gondolnak róla. Ádám Ottó azt mondta: „Nézd, így megy Trepljov is." A másnap délelőtti próbára megvolt a megoldás. Persze törékeny dolog az ilyesmi, el is lehet veszíteni.

Miként?
Az Othello Jagójaként, amikor megszereztem a kendőt, amellyel Desdemonát megvádolhatom, ösztönösen az arcomra tettem, felfújtam, bűvészkedtem vele. Sokat hozzátett a szerep karakteréhez. A fotós főpróbán a fotósok rá is vetették magukat erre a pillanatra. Ádám Ottó évekkel később említette csak: nagyon szerette azt a játékot a kendővel, de nem akart beszélni róla a próbákon, hogy el ne rontsuk azzal. Aztán amikor látta, hogy a fotósok bevadulnak, annyit mondott magában: ezt most elcseszték. Tudta, a reakciójukból megérzem, milyen jó vagyok, és művibbé válik az, ami természetes volt. Igaza lett, attól kezdve már másként éltem meg azt a helyzetet.

Huszti Péter színművészFotó: Csudai Sándor - Origo

Ádám Ottóval előbb-utóbb mindent, mindig átbeszéltek?
A könyv írása közben jöttem rá: Ottóval éppen úgy elmaradtak közöttünk bizonyos beszélgetések, mint az édesanyámmal.

Önéletrajzi könyvéből tudható: a Madáchban, Ádám Ottó színházában volt gyakorlatos növendék. Aztán osztályfőnöke, Várkonyi Zoltán a diploma után szerepajánlattal hívta a Víghez. Ádám Ottó viszont csak annyit mondott: önnek nála a helye. Várkonyi miként élte meg, hogy a Madáchot választotta?
Várkonyi nagyon szeretett engem, de a döntésem után bő évre ridegtartásba került. Pedig nem próbált lebeszélni arról, hogy a Madáchba menjek. Aztán mégis felajánlott egy remek karakterszerepet a Kárpáthy Zoltán című filmben. Utóbb kiderült, a filmgyár szomszédos irodájában fültanúja volt, amint az ajánlatot elutasítva bevallom a gyártásvezetőnek: inkább a főszerep érdekelne. Ezek után Várkonyi még a körút túloldalára is átment, amikor meglátott. Én meg azt éreztem, ebbe belehalok. Majd egyszer csak rám nyitott a Madách Színház öltözőjében, cifra szavak kíséretében fejemhez vágta a Fekete gyémántok forgatókönyvét. Abban már főszereplő lehettem. Nem volt kisstílű ember.

Másoknál is főszerepek sorát játszotta filmekben, tévéjátékokban is. Jóképű, ám tartózkodó férfiemberként miként kezelte hódolói rajongását?
A Madách Színházban a férfiak körében is divat volt a szemérmesség. Anélkül, hogy privatizálni akarnék: gondoljon csak a saját édesapjára, Sztankay Istvánra, akivel hosszú évekig egy társulathoz tartoztunk.
Apám szemérmes volt, ám korántsem szent életű.

Én sem engedtem el mindent magam mellett, amit az ifjúság hozott. De nem is voltam harsány habzsolója.

A szemérmesség egyben egyfajta elegancia is?
Ha nincs eltúlozva, akkor érték. A szemérmesség emberi mélységeket sejtet. Amely mélységek színházi emberek esetében segítik a színpadi megmutatkozást. Nagy bohóc szerepeimben vagy Jagóként, Zsigmond királyként mertem előhozni magamból szélsőséges érzelmeket, akár szörnyűséget is. Amelyek ott lapulnak szinte mindenkiben. Civil életemben soha nem engedném őket előtörni, ám a színpadon szégyentelenül jólesett.

Talán máig ön vezeti a legifjabban Kossuth-díjjal kitüntetett színészek listáját. Vagyis a szakma és a publikum mellett az a politikai rendszer is elismerte a színészetét, amelyet ön nem kedvelt. Mennyire érezte magát az átkosban „satuba fogva"?
A kívülállás képessége is az alaptermészetemhez tartozik. Amikor a hetvenes évek második felében egy amúgy szimpatikus kerületi párttitkár ösztönözni kezdte a társulat tagjait a párttagságra, én akkor is kívül maradtam. Igaz, megkérdeztem azért Ádám Ottót, mit javasol. Ő azt mondta: felnőtt emberként döntsek magam a dologról. Az ön édesapja hasonlóképen döntött, együtt nevettünk, amikor megtudtuk: a párttagok után hajkurászó MSZMP két ajánlót is előír a belépés feltételeként. A színházból mindenesetre tömegesen jelentkeztek, köztük nagynevű kollégák. Aztán büszkén hirdették: sikerült bejutniuk a párttagok közé. Kérdezték is más teátrumoktól a Madách Kamara titkárát, Löffler Istvánt, hogy mi magyarázza ezt a nagy pártosodást a színházunkban. Löfi azt felelte: „Tisztogatják soraikat a pártonkívüliek."
Szerintem a humor a leghülyébb helyzeteken is átsegít. A Színművészeti Egyetem rektoraként is csak előnyöm volt abból, hogy bármely politikai kurzus alatt hívtak is bárhová, mindig tudták: csak az egyetem dolgairól, szakmáról fogok beszélni.

Huszti PéterFotó: Csudai Sándor - Origo

Szemérmes, egyben jó ízlésű emberként első házasságában – amelyből Ádám fia született – főiskolai osztálytársnője, Dőry Virág volt a párja. Rövid kapcsolat volt, de talán belefért volna a könyvébe.
Ugyanakkor a trilógiának tervezett sorozat következő kötete azzal kezdődik.

Piros Ildikóval négy évtizede élnek házasságban. Hivatásában ritka.
Pedig semmi nem ad nagyobb nyugalmat, mint a magánélet biztos háttere. Szüleim válása után anyám is meg tudta teremteni a gyerekeinek, de szerencsésebb a klasszikus modell, két szülővel. Ildikó is sokat tett azért, hogy az ő első házasságából született András fia, a mi Gergőnk és Ádám testvéri hármast alkossanak. Nem titok, hogy Ildikó első házassága sem volt hosszú életű egykori férjével, Pintér Tamással, aki kaszkadőr volt, és sokan csak „Oroszlánként" ismerték. Ma már az unokáink is élvezhetik azt a biztonságot, amit egy összetartó nagycsalád jelent.

Gyermekeik milyen pályát választottak?
Gergő bölcsészkaron végzett, ma egy könyvkiadó szerkesztője. András filmoperatőr. Ádám szakács lett, ma a cukrászat mestere, épp mostanában megy át osztrák munkahelyéről egy négycsillagos olasz szállodába. Az ő pályafutásáról már most elmondható: elképesztően sikeres.

Idézett könyvében ön sokat ír arról, gyerekkorában mennyire félt a halál „lehetőségétől". Mára beletörődött, megszokta vagy elfogadja?
Még azt is kérdezhetné: várom-e?

Odáig nem mennék el.

Amit erről elmondhatnék, az túl nagyképűen hangozna.

Győzze le szemérmét. Ha őszinte, mindegy, ki mit gondol.
Rendben. Sok nagyszerű kollégám volt, akik keserűen öregedtek meg, sértette őket, ha kevesebbet hívták őket dolgozni. Ragaszkodtak ahhoz, amihez már egyrészt biztos egzisztenciális helyzetük miatt, másrészt a korral járó állapot miatt sem kellett volna ragaszkodniuk. Egy bizonyos kor után bárkivel megtörténhet, hogy áll a színpadon, és nem jut eszébe a szöveg. Minek erőltetni az ilyen szituációt? Én nem is teszem. Az a helyzet: bennem nincs lelkiismeret-furdalás, hiányérzet, hogy elmulasztottam volna valamit, ami ebben a nehéz hivatásban megtehető.

Mindent eljátszott, megrendezett abból, amit elképzelt?
Szerepálmaim sosem voltak. Úgy értem a dolgot: megvalósult feladataimmal szinte mindent elmondhattam arról, amit a létezésünkről a színház nyelvén el lehet mondani. Fiatalságról, szerelemről, barátságról, csalásról, árulásról, szülői létről, öregedésről, czer dologról. A tanári feladat továbbra is inspirál. Ám ha színházi munkára hívnak, már nyugodt szívvel tudom azt mondani: köszönöm szépen, már nem kérem. Ami volt, az teljes volt, és ennyi volt.

Huszti Péter színművészFotó: Csudai Sándor - Origo